

A könyvtárosok hétéves továbbképzése (2000–2006)

A Könyvtári Intézet tapasztalatai

HANGODI Ágnes – TÖRÖKNÉ JORDÁN Katalin

I. A hétéves továbbképzés keretei

1. Jogszabályi háttér, a felnőttképzési tevékenység engedélyezése és ellenőrzése

A könyvtári terület stratégiai céljai között a kezdetektől fogva szerepelt a könyvtárosok továbbképzése és a továbbképzés korszerűsítésének szükségessége. A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvényben megfogalmazott, a szervezett és rendszeres továbbképzés megindításának előírását tartalmazó paragrafusban leírtakat¹ először az első, e törvényhez szorosan kapcsolódó könyvtári stratégia (1997–2003) tűzte ki a gyakorlatban is megvalósítandó célul, majd végrehajtására megjelent a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről,

követelményeiről és a képzés finanszírozásáról szóló 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet, ill. két évvel később ennek módosítása, a 12/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet.² A könyvtári terület 2003 és 2007 közötti időszakára vonatkozó stratégia küldetésnyilatkozatában célként jelölte meg az egész életen át tartó tanulás támogatását és a könyvtárosi életpálya vonzóbbá tételét³. Az e cél megvalósítása érdekében létrehozott stratégiai bizottság munkatervének egyik fejezete – Felkészülés a pályára – pedig külön figyelmet szentelt a témának, a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottsággal⁴ együtt vállalva az első hétéves továbbképzési ciklus során születő tapasztalatok folyamatos gyűjtését is.⁵

A könyvtárosok továbbképzése a magyar oktatási rendszer szabályai szerint típusát tekintve felnőttképzésnek minősül. A felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény 3. paragrafusa és a

hozzá kapcsolódó 48/2001. (XII. 29.) OM rendelet előírásai⁶ szerint kizárólag azok az intézmények jogosultak felnőttképzési tevékenységnek minősülő képzési tevékenység folytatására, amelyek szerepelnek a rendelet által meghatározott nyilvántartásban. A nyilvántartásba vétel adminisztrációjával és a nyilvántartások vezetésével a korábbiakban az Országos Közoktatási, Értékelési és Vizsgaközpont (közismertebb, rövidített nevén az OKÉV), napjainkban pedig a képző intézmény székhelye szerint területileg illetékes munkaügyi központ foglalkozik.

A Könyvtári Intézet már kétszer – legutóbb 2005 októberében – újíttotta meg a jogszabályban előírtaknak megfelelően nyilvántartásba vételi kérelmét, jelenlegi engedélyünk 2009 októberének végéig érvényes (felnőttképzési nyilvántartási számunk: 01-0258-04). A jogszabály kötelezi Intézetünket arra, hogy a számunkra kiadott felnőttképzési nyilvántartási számot a tevékenységünk gyakorlása során használt képzési dokumentációban folyamatosan használjuk, arról ügyfeleinket – azaz tanfolyamaink iránt érdeklődő és azokra jelentkező hallgatóinkat – tájékoztassuk, tevékenységünkről közreadott írott tájékoztatóinkban szerepeltessük.⁷ Minden alkalommal eleget tettünk az OM-rendelet azon előírásának is⁸, amely kétévenkénti gyakorisággal tevékenységünkről szóló beszámoló benyújtását teszi kötelezővé a nyilvántartást vezetőhöz.

A felnőttképzéssel foglalkozó intézmény nyilvántartásba vétele nem jelenti automatikusan OKJ-s és akkreditált továbbképzési programjai működtetésének engedélyezését: az előbbiek esetében a Fővárosi Munkaügyi Központ (FMK) benyújtott és általuk kiadott ún. „Igazolás” beszerzésére volt szükségünk, az utóbbiaknál viszont emellett még figyelembe kellett vennünk az akkreditációs eljárás és követelményrendszer részletes szabályairól szóló 24/2004. (VI. 22.) FMM rendelet⁹ 30. § (3) bekezdésének előírásait is – függetlenül attól, hogy akkreditált programjaink alapítási és indítási engedélykér-

mét nem a rendeletben megjelölt Felnőttképzési Akkreditáló Testülethez (FAT), hanem a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottsághoz nyújtjuk be. A rendelet nyomán végrehajtott, számtalan adminisztrációs lépést (formanyomtatványok kitöltése, engedélymásolatok hitelesítése, gépi adathordozóra másolása stb.) követelő eljárás során akkreditált képzési programjaink ún. FAT-lajstromszámot kapnak, e lajstromszámot szerepeltetnünk kell valamennyi, az adott programra vonatkozó hirdetésünkben. Az FMK- és a FAT-engedély beszerzése a jogszabályok szerint párhuzamosan nem, csak egymásután lehetséges, ez gyakran hónapokkal meghosszabbítja azt az időt, amíg egy akkreditált program végre eljut a konkrét tanfolyam elindításáig.

2006 augusztusában intézetünkben sor került a felnőttképzési törvény 10. paragrafusában előírt ellenőrzésre, a vizsgálatot a Fővárosi Munkaügyi Központ megbízásából eljáró munkaerő-piaci ellenőr végezte. A vizsgálat kiterjedt arra, eleget tettünk-e nyilvántartásba vételi és beszámolási kötelezettségünknek, ill. arra, hogy felnőttképzési tevékenységünket a jogszabályban előírtaknak megfelelően végezzük-e: van-e képzési tervünk és elkészültek-e képzési programjaink, rendelkezünk-e a képzéshez szükséges személyi és tárgyi feltételekkel, kötünk-e a képzésben résztvevőkkel felnőttképzési szerződést, vezetjük-e a képzés megvalósításához elengedhetetlenül szükséges dokumentumokat (jelenléti ív, tanúsítványok másolatai, órarendek, oktatói megbízási szerződések stb.). A munkaerő-piaci ellenőr mindent rendben talált: a felnőttképzési törvény és követő jogszabályai életbe lépése óta elkészítettük és folyamatosan aktualizáljuk valamennyi OKJ-s és akkreditált továbbképzési tanfolyamunk képzési programját; jogszaki segítséggel felnőttképzési szerződés-mintát szerkesztettünk és alkalmazunk az egyes tanfolyamok specialitásait figyelembe véve; az Intézet Oktatási osztályán dolgozó oktatásszervezők és a tanfolyami adminisztrátor munkarendjébe beillesztettük a tanfolyamfelelősi feladatokat a

tanfolyamok meghirdetésétől a lezárást jelentő minőségbiztosítási kérdőívek összesítéséig. A vizsgálat során részletes jegyzőkönyv készült, amelyet felnőttképzési tevékenységünk lassan polcfolyómétereket kitevő dokumentációjában őrzünk.

2. A képzés keretei a Könyvtári Intézetben

A Könyvtári Intézet a későbbiekben kifejtésre kerülő konkrét képzési tevékenysége mellett az első hétéves továbbképzési ciklusban igyekezett megfelelni a Szervezeti és Működési Szabályzatában¹⁰ meghatározott olyan feladatainak – kapcsolattartás a képző és szakmai intézményekkel, új oktatási formák alkalmazása és terjesztése, a továbbképző tanfolyamok koordinálása, a könyvtári továbbképzéssel kapcsolatos szakmai tanácsadás –, amelyekkel segíthette a többi, továbbképzésre vállalkozó képzőintézményt.

A segítség legkonkrétabb formája az OKJ-s könyvtárosasszisztens képzésben résztvevő partnerek felé irányult: koordinációs szerepükre támaszkodva rendszeres időközönként tartottunk munkaértekezleteket, amelyeken terítékre került a teljes képzési program, az oktatott tárgyak tantárgyi leírásai, a képzési ciklus idején megváltozott vizsgáztatási követelményrendszer, a képzésben résztvevők könyvtári gyakorlata, a tanfolyami adminisztráció rendje. A tavalyi év egyik értekezletén ismertettük azt a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program keretében megvalósuló pályázati folyamatot, amely európai uniós források felhasználásával, a Nemzeti Szakképzési Intézet koordinálásában az OKJ-s szakmaszerkezet átalakítását, fejlesztését célozta meg. A fejlesztés során olyan moduláris képzési rendszer kialakítására került sor, melyben elősegíthető a szakképesítések közötti átjárhatóság, megvalósítható a képzés és a továbbképzés harmonikusabb egymásra épülése, gyorsabban és gazdaságosabban korszerűsíthető a szakképesítések tartalma. A könyvtári szakma terület kidolgozásával (validálás, kompetencia-

profil kialakítása, a foglalkozás tartalmi leírása, szakmai készségek és ismeretek meghatározása stb.) a Könyvtári Intézet munkatársai foglalkoztak – a képzés tartalmának erőteljes átdolgozásával, segédkönyvtáros elnevezéssel fogadtatva el a régi/új OKJ-s szakmát.

Az akkreditált továbbképzési tanfolyamok esetében a többi intézményt leginkább az alapítási és indítási engedélyek beadásával kapcsolatos szakmai tanácsadással támogattuk, ill. azzal, hogy az általunk alapított program indítását több esetben átengedtük más képzőintézménynek (is). Partnereink között volt és van pl. a pécsi Csorba Győző Megyei Könyvtár és a Publika Magyar Könyvtári Kör. A kezdeti időszakban a Könyvtári Intézet költségvetésében külön soron szerepelt az akkreditációra fordítható összeg, vagyis anyagilag is lehetőségünk volt támogatni a más intézmények által benyújtott alapítási és indítási kérelmek költségeit. A költségvetési források csökkenésével az utóbbi években azonban ez a lehetőség nagyon beszűkült.

Az Intézet honlapján tettük folyamatos szolgáltatásként a teljes képzési ciklus idején elérhetővé – és szándékunkban áll ezt tenni a későbbiekben is – a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottságtól alapítási és indítási engedélyt kapott valamennyi könyvtári képzési program aktuális listáját.¹¹

A továbbképzés megindulásával párhuzamosan fontosnak tartottuk, hogy az oktatást tankönyvekkel támogassuk. A kezdetektől fogva NKA pályázati támogatással gyarapodó, *Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei* címet viselő első sorozat¹² 2001-ben indult, témái napjainkra felölelik szinte a teljes könyvtárosasszisztens tanfolyam elsajátítandó tudásanyagát (jogszabályi alapok, dokumentumismeret és a képzés alapfogalmai, tartalmi és formai feltárás, számítástechnikai alapok, gyűjteményszervezés, állománygondozás, olvasószolgálat, olvasásismeret, gyermekkönyvtári és helyismereti munka, a települési könyvtárak működése stb.). A szerzői gárda névsora is magáért beszél: *Balogh Ferencné, Barátné Hajdu*

Ágnes, Bényei Miklós, Bobokné Belányi Beáta és Dömsödy Andrea (közösen), Fehér Miklós, Hangodi Ágnes és Törökné Jordán Katalin (közösen), Halász Béla, Katsányi Sándor, Nagy Attila, Papné Angyal Ágnes, Poprády Géza és Simon Zoltán (közösen), Skaliczki Judit, Tamás Csilla, Varga Ildikó.

A néhány évvel később indult, egyelőre kevesebb kötetet számláló, „Továbbképzés felsőfokon” elnevezésű sorozat tagjai nagyobb ívű kitekintések és egy-egy témában mélyebbre hatoló tudományos megközelítések – témáik szerint: régi nyomtatványok kezelése, életrajzi források a helyismeret területén, a referálás elmélete és gyakorlata, a könyvtárosok etikai kódexe, könyvtárépítészeti, az iskolai könyvtárak működése –, használatukat akkreditált tanfolyamaink mellett joggal és jó szívvvel ajánljuk a felsőfokú könyvtárosképzés figyelmébe is.

Az 1/2000. NKÖM rendelet 2. paragrafusa a szervezett továbbképzés formáit a következőkben határozza meg:

- a) a minisztérium által akkreditált, tanfolyam jellegű szakmai továbbképzés (a továbbiakban: szakmai továbbképzés),
- b) az OKJ-ban szereplő iskolarendszeren kívüli formában, kulturális területre vonatkozó szakképzést adó képzés,
- c) az államilag elismert alapfokú, középfokú, felsőfokú nyelvvizsgálóval záruló képzés,
- d) a felsőoktatási intézmény által folytatott, oklevél kiadásával záruló, kulturális területen hasznosítható képzés, szakirányú továbbképzés,
- e) az intézmény tevékenységi körébe tartozó szakterületen tudományos fokozat megszerzésére irányuló továbbképzés,
- f) a nemzetközi program, szerződés alapján szervezett, szakirányú továbbképzés.

A Könyvtári Intézet felnőttképzési tevékenysége az első hétéves továbbképzési ciklusban a felsoroltak közül az első két pontra terjedt ki, ha a szigorú statisztikai adatok felől közelítünk, a következő tanfolyamszámokkal és -létszámokkal¹³:

A Könyvtári Intézet felnőttképzési tevékenysége (2001-2006)			
2001¹⁴			
Akkreditált tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			10 / 1
	Hagyományos és számítógépes formai feltárás	10	1
2002			
OKJ-s tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			113 / 3
	Alapfokú számítógép-kezelő (-használó)	38	1
	Könyvtárosasszisztens	75	2
Akkreditált tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			86 / 6
	Hagyományos és számítógépes formai feltárás (Erdély)	18	1
	Alapfokú Internet-használati ismeretek...	15	1
	Esélyegyenlőség biztosítása... I.	16	1
	Könyvtárosok mentálhigiénéje I.	23	2
	Hagyományos és számítógépes formai feltárás (Erdély)	14	1
<i>A táblázat folytatódik</i>			

2003			
OKJ-s tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			89 / 3
	Alapfokú számítógép-kezelő (-használó)	13	1
	Könyvtárosasszisztens	76	2
Akkreditált tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			141 / 13
	Alapfokú Internet-használati ismeretek...	11	1
	Roma kisebbség könyvtári ellátása	8	1
	A kulturális örökség védelme... I.	24	2
	Esélyegyenlőség biztosítása... I.	15	2
	Könyvtárosok mentálhigiénéje II.	26	2
	Könyvtárosok mentálhigiénéje I.	40	3
	Hagyományos és számítógépes formai feltárás	17	2
2004			
OKJ-s tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			92 / 3
	Alapfokú számítógép-kezelő (-használó)	14	1
	Könyvtárosasszisztens	78	2
Akkreditált tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			257 / 17
	ECDL START	12	1
	Alapfokú Internet-használati ismeretek... (Erdély)	21	1
	Alapfokú Internet-használati ismeretek...	7	1
	Könyvtárosok mentálhigiénéje I. (Erdély)	18	1
	Könyvtárosok mentálhigiénéje I.	73	4
	Könyvtárosok mentálhigiénéje II. (Erdély)	18	1
	Könyvtárosok mentálhigiénéje II.	66	4
	A kulturális örökség védelme... I.	8	1
	A kulturális örökség védelme... II.	13	1
	Esélyegyenlőség biztosítása... I.	8	1
	Esélyegyenlőség biztosítása... II.	13	1
2005			
OKJ-s tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			83 / 3
	Alapfokú számítógép-kezelő (-használó)	11	1
	Könyvtárosasszisztens	72	2
Akkreditált tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			220 / 18
	ECDL START	40	3
	A kulturális örökség védelme... I.	14	1
	A kulturális örökség védelme... II.	22	2
	Esélyegyenlőség biztosítása... I.	17	1
	Esélyegyenlőség biztosítása... II.	11	1
	Hagyományos és számítógépes formai feltárás	14	1
	Könyvtárosok mentálhigiénéje II.	29	3
	Könyvtárosok mentálhigiénéje I.	44	3
	Kiadványszerkesztés	19	2
	Alapfokú Internet-használati ismeretek	10	1

2006			
OKJ-s tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			72 / 2
	Könyvtárosasszisztens	72	2
Akkreditált tanfolyamok (résztevők száma – tanfolyamok száma)			418 / 29
	A projekttervezés és pályázatkészítés alapjai	31	2
	Alapfokú Internet-használati ismeretek...	29	2
	Esélyegyenlőség biztosítása... II. (Erdély)	25	1
	Esélyegyenlőség biztosítása... II.	8	1
	Esélyegyenlőség biztosítása... I. (Erdély)	25	1
	Báb-, dráma- és médiapedagógia...	14	1
	Csapatépítés...	27	2
	Digitalizálás, digitális dokumentumok...	13	1
	ECDL START	10	1
	Hagyományos és számítógépes formai feltárás	8	1
	Kiadványszerkesztés és prezentációkészítés...	54	5
	Könyvtári szakfelügyeleti ismeretek	23	1
	Könyvtárosok mentálhigiéniája I.	47	3
	Könyvtárosok mentálhigiéniája II.	41	3
	A kulturális örökség védelme... I.	15	1
	A kulturális örökség védelme... II.	11	1
	Roma kisebbség könyvtári ellátása	20	1
	Irodalmi adatbázisok...	17	1

Akkreditált továbbképzési tanfolyamaink téma-választását, tematikáját tekintve minden valószínűség szerint az egyetlen olyan képzőhely vagyunk, amely a lehető legszélesebb spektrumban nyújtotta kínálatát – ebben nyilvánvalóan közrejátszanak az Intézet jogelődjétől, a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központtól örökölt oktatási hagyományok, de legalább ilyen fontos az újjáalakulás óta képviselt képzési stratégia:

- egész csokornyit lehetőséget biztosítottunk azoknak, akik könyvtáros személyiségüket szerették volna fejleszteni és ezt a felhasználók javára fordítani (*Könyvtárosok mentálhigiéniája I.–II.*; *Csapatépítés a könyvtárban*; *Báb-, dráma- és médiapedagógia könyvtárosoknak*);
- foglalkoztunk a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásával (*Esélyegyenlőség biztosítása a könyvtári ellátásban I.–II.*; *Roma kisebbség*

könyvtári ellátása);

- komoly kínálattal rendelkezünk az alapozó és a haladóknak szánt számítógépes tanfolyamok területén (*Alapfokú Internet-használati ismeretek könyvtárosoknak*; *ECDL START*; *Kiadványszerkesztési és prezentációkészítési feladatok megoldása a könyvtárban egyszerű eszközökkel*; *Digitalizálás, digitális dokumentumok közzététele az interneten*);
- tanfolyamot indítottunk a könyvtárak működési és finanszírozási lehetőségeinek pályázati úton történő kiaknázására irányuló ismeretekről (*A projekttervezés és a pályázatkészítés alapjai*);
- történeti alapokra helyezett tanfolyamaink megfeleltek a 21. század követelményeinek (*A kulturális örökség védelme 1850 előtti dokumentumok esetében – lehetőségek és feladatok a könyvtárban I.–II.*);

- továbbképzési lehetőséget nyújtottunk a feldolgozás és a tájékoztatás területén (*Hagyományos és számítógépes formai feltárás; Irodalmi adatbázisok – Szakirodalmi és információs ismeretek az irodalomtudomány, irodalomtörténet, szépirodalom területén*)
- igyekeztünk megfelelni az ágazati irányítás oldaláról érkező programindítási felkéréseknek (*Könyvtári szakértői ismeretek, Könyvtári szakfelügyeleti ismeretek*)
- felismertük a szakirodalom tanulmányozásához, az adatbázisokban és az Interneten való kereséshez elengedhetetlenül fontos könyvtáros nyelvtudás jelentőségét (*Német szaknyelvi tanfolyam könyvtárosok részére – Berufssprachlicher Deutschkurs für Bibliothekare*).¹⁵

A Könyvtári Intézet programjainak döntő többségében egyszerre szerepel alapítóként és indítóként, de előfordultak – és bízunk benne, a későbbiek folyamán is előfordulnak majd – olyan esetek is, amikor más képzőintézmények (pl. Informatika a Nemzetvédelmi Képzésben Alapítvány, MTA SZTAKI, ELTE BTK IKI Főiskolai Könyvtár-Informatikai Központ, Goethe Intézet) által alapított programok indítására kértünk engedélyt. Ilyenkor a legtöbbször figyelmet fordítottunk arra, hogy az együttműködés feltételeinek részleteit külön szerződésben rögzítsük amellet, hogy a beadott engedélykérelmek 1. számú mellékletén az alapító hivatalos aláírásával természetesen hozzájárult a program más általi indításához. Néhányszor a fordított esetre is volt példa: az Intézet által alapított programokat mások (Pest Megyei Könyvtár, Eötvös Károly Megyei Könyvtár) indították úgy, hogy mi magunk nem is nyújtottunk be indítási engedélykérelmet. Külön figyelmet fordítottunk a határon túli könyvtárosok továbbképzésének megalapozására: néhány programunk indítását engedélyeztettük és többször meg is szerveztük erdélyi (Hargita Megyei Könyvtár, Csíkszereda) helyszínen is. A jövőre vonatkozó elképzeléseink e területen a bővítést célozzák – az indítandó

programok és a választandó határon túli helyszínek (Délvidék, Felvidék, Kárpátalja) szempontjából egyaránt, a megvalósításban pedig szándékaink szerint együttműködünk majd a Publika Magyar Könyvtári Körrel.

3. A Könyvtári Intézet programjainak akkreditációja

A program-akkreditáció – alapítás és indítás – engedélyezési feltételeit és eljárási rendjét az 1/2000. NKÖM rendelet 3. számú melléklete tartalmazza, a Szakbizottság által határozatban kiállított („program-működtetési”) engedély öt évig érvényes. Az érvényesség megállapítása egyetlen esetben okozhat nehézséget: amikor ugyanazon program alapítási és indítási engedélyének lejáratí ideje nem esik egybe. Ez leggyakrabban abban az esetben fordul elő, ha az alapítási és az indítási engedély „tulajdonosa” nem ugyanaz a képzőhely, vagyis ha az egyik képzőhely által alapított program indítására egy későbbi időpontban másik képzőhely kap engedélyt; de bekövetkezhet olyankor is, ha az alapító másik helyszínre kér későbbi időpontban újabb indítási engedélyt – az engedélyek lejáratí dátuma ugyanis alapítás és indítás esetén is napra pontosan öt évvel követi az engedély kiadásának napi dátumát. A kiadott alapítási és indítási engedélyek részletesen szabályozzák az engedélyezett programok alapján bonyolítandó tanfolyamok működési feltételeit.

Az alapítási és indítási engedélyt a Szakbizottság által erre a célra rendszeresített adatlapok kitöltésével lehet kérvényezni. Az Intézet által benyújtott kérelmek bizonyos pontjainak egységes, minden esetben azonos kitöltésében a hosszú évek alatt komoly gyakorlatot szereztünk, talán ennek köszönhető, hogy mindössze négy benyújtott programunkat – *A központi szolgáltatások változásai és a könyvtárak; Szervezetfejlesztés, szervezeti kultúra (pszichodráma tréning); Hangzóanyagok kezelése a könyvtárban; Fájlkonverzió, rekordcsere könyvtári adatbázi-*

sokban – utasította vissza a Szakbizottság. Minimális számú volt az átdolgozásra visszaküldött, majd a bírálatot elkészítő könyvtári szakértők javaslatai alapján elvégzett átdolgozás után végül elfogadott programjaink száma is.

Van azonban az engedélyt kérelmező nyomtatványoknak néhány olyan pontja, amelynek értelmezésére és/vagy módosítására szeretnénk felhívni a figyelmet. A legnagyobb problémát egy ellentmondás jelentette: amíg az indítási kérelem 7. pontjában – függetlenül attól, hogy ott szerepel a „(Több helyszín esetén az adatok megismétlendők!)” kifejezés – az indítás helyeként csak egyetlen, pontos címmel rendelkező helyszínt lehet megjelölni, addig a kérelem 21. pontja azt firtatja: a kérelmet benyújtó milyen körben vállalja a képzési program meghirdetését (országosan, regionálisan, több megyében, saját megyében, adott településen, egyéb helyszínen). Ugyancsak minden egyes alkalommal megkínlódtunk a jelentkezéshez szükséges képesítési követelményre (8. pont) és a képzés időtartamára (9. pont) kérdező pontok előre kialakított sablonjaival és a továbbképzés munkaformái és időarányai, valamint az alkalmazott/alkalmazandó módszerek óraszámainak egymáshoz viszonyításával (13–14. pont) – az egyértelműség kedvéért gyakran kiegészítő magyarázatokat, megjegyzéseket („miért éppen ezt a választ írtuk?”) fűztünk a problémás helyekhez.¹⁶

A Könyvtári Intézet a hétéves ciklus alatt összesen 25 akkreditált képzési programra kapott engedélyt, ezek közül 16 program esetében alapítóként és indítóként egyaránt, kilenc esetben csak indítóként. Két legutóbb elfogadott programunkat (*Könyvtári szakértői ismeretek; Német szaknyelvi tanfolyam könyvtárosok részére*) még nem volt lehetőségünk tanfolyamként elindítani, FMK- és a FAT-engedélyüket már megszereztük, 2007 első felében pedig meg is hirdetjük mindkettőt. A legkorábban benyújtott programjaink engedélyei az elmúlt év őszén jártak le, közülük – a minőségbiztosítási kérdőívek elemzésével kimutatott hallgatói igényeknek megfelelően mó-

dosított tematikával és frissített kötelező és ajánlott irodalomjegyzékkel – néhánynak már kérvényeztük az újabb öt évre szóló engedélyét.

Programjaink nagy többsége 30 órás, de vannak köztük olyanok – *A kulturális örökség védelme 1850 előtti dokumentumok esetében; Esélyegyenlőség biztosítása a könyvtári ellátásában* –, amelyeknek tapasztalatai alapján rövid időn belül sor került a második „rész”, a második 30 óra tematikájának kidolgozására és akkreditálására úgy, hogy a második rész elvégzésének feltétele az első befejezése. Ezek mellett három 60 és egy 90 órás programmal rendelkezünk. 120 órás képzési programot egyáltalán nem dolgoztunk ki az első ciklus idején, mert tapasztalataink szerint a jelentkezők ritkán keresik a képzésre kötelezően előírt leghosszabb időt folyamatosan, egyvégtében igénybevevő tanfolyamokat, ezt ugyanis nagyon nehéz összeegyeztetni munkaidejükkel. Egyetértünk viszont azzal az igénnyel, hogy a továbbképzés igazi elmélyülést csak ennyi idő alatt adhat egy-egy alaptémában, ezért egy esetben, kísérleti jelleggel egymás után akkreditálttunk tematikájuk alapján szorosan összefüggő tanfolyamokat, így ezek – amennyiben 2007-ben sikerül az utolsó 30 órás részt is kidolgozni és elfogadtatni – kiteszik majd a hét év alatt kötelezően teljesítendő óraszámot úgy, hogy a hallgatónak egyszerre (pl. egy-egy évben) csak harminc órát kell elvégeznie a tanfolyamok ajánlott/előre megszabott sorrendjében: *Könyvtárosok mentálhigiéniája I., Könyvtárosok mentálhigiéniája II., Csapatépítés a könyvtárban, Kommunikáció a könyvtárosok között* (tervezett). 2007-re szóló munkatervünk további, eddig még nem érintett, de előzetes felméréseink szerint komoly érdeklődésre számot tartó témákban célozza meg akkreditált programok kidolgozását (pl. helyismeret, tartalmi feltárás, a könyvtáros oktatói szerepben stb.), távlati terveink pedig a képzés módszereinek modernizálására (e-learning, digitális tananyagok) irányulnak.

Akkreditált képzéseinknek nem csak könyvtá-

ros résztvevői voltak. Az 1/2000. NKÖM rendelethez csatlakozik egy belső minisztériumi határozat, amely lehetővé teszi, hogy a rendelet hatálya alá tartozó akkreditációs szakbizottságok – a könyvtári mellett a muzeológiai, a levéltári, a műtárgyvédelmi és a közművelődési – elfogadják és elismerjék egymás képzési programjait¹⁷; a mi tanfolyamainkon is ennek köszönhetően fordulhattak meg levéltárosok, restaurátorok, muzeológusok és művelődésszervezők. Nem tudtuk viszont teljes egészében kielégíteni az iskolai könyvtárakban dolgozó könyvtárostanárok könyvtári témájú továbbképzésre vonatkozó igényeit, mivel a jelenleg érvényben lévő szabályozás¹⁸ szerint ők kizárólag a pedagógus-továbbképzés keretei között végezhetnek el a kötelező 120 órát. Áthidaló megoldásként három, már működő akkreditált képzési programunkat (*Könyvtárosok mentálhigiéniája I. és II., A kulturális örökség védelme... I.*) 2004 tavaszán benyújtottuk engedélyeztetésre a pedagógus programok akkreditációs bizottságához is, végigküzdvé a miénknél sokkal bonyolultabb, hosszabb ideig tartó, jóval több pénzbe kerülő és itt-ott a könyvtáros témák szempontjából irreleváns akkreditáció követelményeinek akadályait, így fogadhattunk e képzéseinken könyvtárostanárokat is. Az igazi megoldást azonban abban látjuk – és ennek megvalósulására komoly reményt ad az oktatási és a kulturális tárca tavalyi egyesítése –, hogy az előbbieken már említett belső határozathoz hasonló, írásban rögzített és mindkét fél által elfogadott egyezség szülessen a könyvtáros akkreditált programok eljárás lefolytatása nélküli elfogadására a pedagógus-továbbképzésben.

A NKÖM évről évre kiadott, a rendeletet értelmező tájékoztató füzet¹⁹ általában külön fejezetben közli az aktuálisan érvényes, választható akkreditált programokat, mi azonban a kezdetektől fogva úgy gondoltuk, hogy a tanfolyamokkal kapcsolatos, valóban naprakész információkat honlapunkon keresztül kell közvetítenünk – és magunk is meglepődtünk, eleinte milyen nehéz

volt erre rászoktatni az érdeklődőket. Ma már szerencsére magától értetődő, hogy tanfolyami kínálatunk összes adata – FAT-lajstromszám, a tanfolyam neve és témájának rövid leírása, óraszám, időpontja és napi időbeosztása, helyszíne, a tanfolyam felelősenek neve és elérhetőségei, speciális információk – a www.ki.oszk.hu tanfolyami menüpontja alatt érhető el, éves képzési tervünkkel és a letölthető jelentkezési lappal együtt. Utóbbi formáján és a bekért adatokon szintén többször változtattunk annak érdekében, hogy az általában érvényben lévő és különösen a felnőttképzési jogszabályoknak pontról pontra megfeleljünk. Ki gondolta volna például a ciklus elején, hogy nemsokára nem lánykori, hanem születési nevet kell megjelöltetnünk a jelentkezőkkel? De a számlázáshoz szükséges adatok is állandó pontosításra szorultak a kifizetéskor egyes helyeken felmerülő munkáltatói, gazdasági vezetői értetlenkedés miatt...

2001-ben tartottuk meg az első akkreditált tanfolyamot (*Hagyományos és számítógépes formai feltárás*), majd ezt a ciklus éveitől további 83 követte (legtöbbször a *Könyvtárosok mentálhigiéniája I. és II.* elnevezésű tanfolyamaink: 16, ill. 13 alkalommal). Kiugró adatokat – 29 tanfolyam, 418 résztvevő – találunk a korábban közölt táblázatban a 2006-os évnél, ez remélt népszerűségünk mellett egyértelműen mutatja, milyen sokan hagyták az utolsó évre a hétéves továbbképzés teljesítését. Az utolsó évben vált ugyanakkor a leginkább érezhetővé az is, hogy a hallgatók gyakran „kényszerként” élték meg a továbbképzést: a tanfolyam kiválasztását nem saját érdeklődésük vagy a munkahelyen, munkakörben szükséges tudás gyarapítása befolyásolta. A munkáltató egyéb tényezőket – földrajzi körülmények (milyen közel van a munkahelyhez a tanfolyam helyszíne), a képzés időtartama, a tanfolyam díja stb. – mérlegelt és tartott fontosabbnak, majd ezek alapján kötelező jelleggel beiskolázta a kollégát. Az OKJ-s tanfolyamaink esetében nem rendelkezünk számadatokkal arra vonatkozóan, hogy az egyébként igen nagy

létszámú évfolyamokból hányan végezték el a képzést azért, mert a hétéves továbbképzés keretei között kötelezték őket erre. Az akkreditált tanfolyamok résztvevőinek összlétszáma 2001 és 2006 vége között 1122 fő volt²⁰, ez még azt figyelembe véve is igen magas létszám, hogy természetesen vannak közöttük olyanok, akik – egymás után több, rövidebb-hosszabb időtartamú programot elvégezve – többször fordultak meg nálunk az eltelt évek alatt.

Az 1997. évi CXL. törvény 92. paragrafusának (2) bekezdése a központi költségvetési források megjelölésénél a szervezett továbbképzésre támogatás előirányozását feltételezi a minisztérium költségvetési fejezetén belül, ennek mértékét az éves költségvetési törvény határozza meg. Az egy beiskolázandó főre és egy-egy évre jutó normatíva-összeget azonban mindig az igények: a munkáltatóktól és a fenntartóktól beérkezett beiskolázási tervek és az éves képzési tervek összeítése után számítják ki és közleményben teszik közzé²¹. Az első hétéves ciklus alatt ez az összeg 15 000, ill. – rövid ideig – 17 000 forint volt. Ezeket a nem túl nagy összegeket és az egyéb, korábban már felsorolt teljesítési lehetőségeket (drágább nyelvtanfolyamok, magasabb tandíjú felsőoktatás a kiegészítő, ill. levelező tagozatokon stb.) ismerve a Könyvtári Intézet „pénzügypolitikája” az első hét év alatt abban állt, hogy tanfolyamaink költségeit megpróbáltuk a lehető legalacsonyabb szinten tartani – és nem csak azért, mert tisztában voltunk vele: tanfolyamaink bevételeiből nem képezhettünk hasznot... Költségvetésünk általában az oktatói és az adminisztrációs költségek kifizetését, az esetleges terembérletre – és ritka esetben a szükséges technikai eszközök beszerzésére fordítandó összegeket tartalmazza. Ez egy harmincórás tanfolyamdíjat tekintve átlagosan 25 000 forintot jelentett, sőt: az óraszám többszöröződéssel (60, 90) ez nem vált automatikusan az összeg kétszeresévé, háromszorosává (pl. a kilencvenórás kiadványszerkesztési programé 65 000 forint volt). Csak abban az esetben nem volt befolyásunk a tanfolyamok árára, ami-

kor más alapító intézménytől vettük át az indítás jogát: pl. *ECDL START, Digitalizálás, digitális dokumentumok közzététele*. Az Intézet rendelkezésre álló és akkreditációra fordítható forrásból egészen a legutóbbi időkhöz ki tudtuk gazdálkodni az 1/2000. NKÖM rendeletben előírt alapítási és indítási igazgatási szolgáltatási díjat²². Nagy könnyebbséget jelentett két évvel később a rendelet módosításának az a pontja, amely rögzítette: nem kell igazgatási szolgáltatási díjat fizetni az akkreditált program indításának öt évre szóló engedélyezéséért, nyilvántartásba vételi eljárásáért akkor, ha azt a minősítő eljárással egyidejűleg kezdeményezik²³ – vagyis, ha az Intézet alapítóként és indítóként egyszerre nyújtja be kérelmeit, csak az alapítási díjat kell átutálnia a rendeletben megjelölt számlára.

4. A hétéves továbbképzés folytatásának lehetőségei

Tanulmányunk írásának idején (2007. január vége) – bár ígéret van rá – még nem újult meg a szervezett továbbképzéssel kapcsolatos rendelet, folynak a minisztériumi szintű egyeztetések: a jogszabály ugyanis jelenleg hatályos formájában is a teljes kulturális szféra munkavállalói gárdáját érinti, a könyvtárosok mellett muzeológusokat, levéltárosokat, közművelődési dolgozókat – ez nyilván nem változik a későbbiekben sem. Amíg viszont nem tisztázódnak a jogszabályi keretek (a továbbképzésre kötelezettek köre, a rendelkezésre álló képzési keret, a teljesítés módja stb.), addig egyik munkáltató és fenntartó sem vállalhatja felelősséggel a hétéves beiskolázási terv és az éves képzési tervek elkészítését. Már most látjuk: a 2007-es év első hónapjainak keserű tapasztalata az lesz, hogy a bizonytalanság miatt tanfolyamaink döntő többségét az időben közzétett hirdetések és a korábbi évekhez képest gazdagabb kínálat ellenére sem tudjuk majd elindítani.

A távolabbi jövőben más – nem kulturális – szakterületekhez hasonlóan elképzelhetőnek

tartanánk a kötelező továbbképzés teljesítésének kreditpontokban való mérését²⁴ és nyilván tartását olyan módon, hogy az elérendő kreditek összességét a továbbképzésre vonatkozó jogszabály határozná meg, a teljesítés lehetséges formáihoz pedig konkrét kreditszámokat rendelne, súlyozva az egyes teljesítési módokat, differenciálva az értékelést. Bővíthetőnek tartanánk – megtartva az eddigi lehetőségeket: akkreditált program, nyelvvizsga, részvétel a szakirányú felsőoktatásban – a kreditek megszerzésére alkalmas adó lehetőségeket: szakmai publikációk; hazai és külföldi konferenciákon tartott előadások; részvétel a felhasználóképzésben; informatikus könyvtáros hallgatók könyvtári gyakorlatának vezetése; EU-s pályázatok írása és lebonyolítása; szakértői és szakfelügyelői megbízások teljesítése.

A felsőoktatás Bolognai folyamathoz csatlakozása a BA-képzések elindulása után fokozatosan lehetővé tehetné az 1/2000. (IV. 13.) NKÖM rendelet 9. §-ban is megfogalmazott igény – a már diplomával rendelkezők felsőfokú szakirányú továbbképzése – kielégítését, ez is részét képezhetné a hétéves továbbképzési kötelezettségeknek. Szakmai és munkáltatói szempontból feltétlenül fontosnak tartanánk az új OKJ-szakmaszerkezetben kialakított segédkönyvtáros képzés elismerését és a felsőoktatásban létrehozandó felsőfokú szakképzéssel való harmonizációját. Nem érezzük viszont szükségét annak, hogy a könyvtárakban dolgozó nem szakalkalmazottak – gazdasági és pénzügyi részlegek munkatársai, szakmunkások²⁵ – számára is kötelező legyen a továbbképzés teljesítése.

II. A Könyvtári Intézet egyes tanfolyamainak tapasztalatai²⁶

1. A számítógépes tanfolyamok tapasztalatai

Napjainkban elengedhetetlenül szükséges, hogy a könyvtárosok digitális írástudása, számítógépes műveltsége minél magasabb szintre kerül-

jön.²⁷ Számítógépes képzéseinkkel igyekeztünk ezt a célt szolgálni, a leginkább egyértelműen ez a hatvanórás ECDL START tanfolyamunk esetében érhető tetten, de célunk volt az is, hogy a könyvtárosokat bevezessük az internet, a digitalizálás vagy a kiadványszerkesztés rejtelmeibe. Nagyon sokat segített ebben az, hogy a hétéves ciklus elején a Könyvtári Intézetnek lehetősége adódott egy akkoriban modernnek és naprakésznek tartott számítógépes oktatóterem berendezésére és felszerelésére, ez a tanfolyamokon résztvevők számára nagy biztonságot adott, megteremtette a gyakorlás lehetőségét. Igazán nagy jelentőséggel mindez a képzési ciklus elején bírt, mert néhány évvel ezelőtt még egyáltalán nem volt annyira elterjedt a számítógépek otthoni használata, mint napjainkban, a résztvevők munkahelyi gépein pedig nem volt lehetőség a kísérletezgetésre, próbálgatásra, ott gyakran már „élesben” kellett alkalmazni a tanfolyamokon elsajátítottakat. Persze a gépterem intenzív használata során azóta már kiderült néhány probléma is, amelyeket előre nem láthattunk: a tanfolyamok óráin egy időben működtetett 15–16 számítógép szinte az elviselhetetlenségig emeli a terem hőmérsékletét (az idei évben ezen igyekeztünk klimatizálással enyhíteni), és az összecukható műanyag székekről – amelyeket azért szereztünk be, mert örültünk, hogy könnyűek, és használaton kívül kis helyen elférnek – pedig kiderült, hogy kellemetlenül „megizzasztják” azokat, akik egész nap rajtuk ülnek...

E képzéseinknél azonban egy komoly probléma is adódott: jelentkezőink egy része azt gondolta, a tanfolyamaink címében szereplő „számítógépes” vagy „internet” kifejezés minden esetben azt jelenti, hogy a tanfolyamok az alaplépések – a gép be- és kikapcsolása, egerhasználat, mentés és másolás stb. – megtanításával kezdődnek. Márpedig a számítógépes alaptudás akár az internetes kereséssel, akár a kiadványszerkesztéssel foglalkozó tanfolyamok esetében előfeltétel volt – ahogyan ezt az indítási engedélykérelemben rögzítettük és hirdetéseinkben is min-

dig szerepeltettük. Voltak tehát néhányan, akik csalódtak várakozásaikban és túlságosan magas szintűnek tartották a tanfolyamon elsajátítandó anyagot, mi pedig arra jutottunk, hogy az előfeltételek további, megerősített hangsúlyozása mellett a következő képzési ciklusban a számítógépes tanfolyamok tervezése és indítása esetében bevezetjük a napjainkban a felnőttképzésben egyre nagyobb jelentőséggel bíró előzetes tudásfelmérést²⁸.

Az e csokorba tartozó tanfolyamaink népszerűségét növelte, hogy jellegükből és témájukból kifolyólag teljes egészében gyakorlati jellegűek voltak: a jelentkezők a hétköznapokban is előforduló, számítógép segítségével megoldható feladatokkal, példákkal találkozhattak, és az oktatók által bemutatott tipikus esetek feldolgozását mindig közös feladatmegoldások, majd önálló munkavégzés követte. Az előadók arra is mindig figyeltek, hogy az eredetileg bölcsész irányultságú könyvtárosok számára érthető legyen a számítógépes témákban leadott tananyag nyelve, a tanfolyamon kívüli tanulmányozásra az elhangzott anyagok letölthető formájával biztosítottak lehetőséget, és elektronikus levelezés formájában folyamatosan kapcsolatban voltak a hallgatókkal. Mindez segítette megalapozni a távoktatás módszereit, a következő képzési ciklusban szeretnék ennek előnyeit még erőteljesebben kihasználni, ezzel elindítva azoknak a képzéseknek a sorát, amelyekhez nem feltétlenül szükséges a tanfolyam helyszínén való személyes jelenlét, vagyis a munkáltató nem kényszerül a munkavállaló huzamosabb ideig tartó nélkülözésére és helyettesítésére.

2. A mentálhigiénés és csapatépítési tanfolyamok tapasztalatai

A Könyvtári Intézet Oktatási osztálya 2001-ben akkreditáltatta a *Könyvtárosok mentálhigiénéje I.*, majd 2003-ban a *Könyvtárosok mentálhigiénéje II. Konfliktuskezelés* elnevezésű tanfolyamait.

A 'mentálhigiéné' kifejezés a közelmúltban került be a köztudatba, a fogalom alatt elsősorban lelki egészséget értünk, de a következő értelmezésekkel is találkozhatunk még: egészséges lelkület, érzelmi stabilitás, lelki egyensúly, a lélek tisztasága, belső béke, „belső hang” követése, a személyiség lelki összetevője, lelki egészségvédelemmel foglalkozó tudományág. A könyvtáros szakma, a könyvtárosi hivatás olyan terület, ahol az elsődleges „munkaeszköz” a könyvtáros személyisége: amit tesz, mond, képvisel, az mind a személyiségén – gondolkodásmódján, értékrendjén, attitűdjén, kapcsolati készségén, viselkedésén – átszűrődve jut el a másik emberhez, a felhasználóhoz. A könyvtár egyúttal értékközvetítő intézmény, tehát az értékeket a könyvtárosok közvetítik. A könyvtárosságra jellemző továbbá, hogy segítő foglalkozás, amely olyan nagy mértékben veszi igénybe és terheli meg a szakemberek személyiségét, hogy azok idő előtt a belefáradás, a túltelítettség állapotába kerülnek, az ún. „kiegési szindróma” tünetei jelentkeznek náluk, ez gyakran a pálya elhagyásával jár. Mindez megelőzhető, ha a könyvtárosok kellő figyelmet fordítanak saját lelki egészségükre. Tanfolyamunk tehát azt a célt tűzte maga elé: nyújtson segítséget a könyvtárosoknak abban, hogy meg tudják őrizni kiegyensúlyozott, harmonikus személyiségüket, s ezáltal hatékonyabbak legyenek a könyvtári interperszonális kapcsolataikban.

Az első harminc óra fő célja az önismeret, hiszen ha magunkat nem ismerjük, tetteink mozgatórugóival nem vagyunk tisztában, akkor nem leszünk képesek másokat sem megérteni. Carl Rogers, a humanisztikus pszichológia vezéralakja, a személyközpontú terápia megalapítója írta a következőket: „*Bármilyen problémával jöttek is hozzám az emberek, a konkrét panaszok mögül végül mindannyiukból ugyanazok a kérdések bukkantak elő: »Ki vagyok én valójában? Hogyan érhetném el az igazi énelem? Hogyan tudnék önmagammá válni?«*”,²⁹ Az önismeret harminc órájában elsősorban önmagunkkal

foglalkozunk. Minden csoport megalkotja saját szabályrendszerét: mit tud elfogadni és mi az, amit nem szeretne a tanfolyamon. Mindenki elfogadhatónak tartja azt az egyik legfontosabb alapelvet, hogy ami egy-egy csoportban elhangzik, azt teljes diszkrécióval kezeljük – hiszen a bizalom légköre csak így alakulhat ki, csak így tudunk őszinték lenni. A tréning során foglalkozunk azokkal a tényezőkkel, amelyek személyiségünk fejlődését elősegítették. Szó esik arról is, hogy melyek a könyvtáros legfőbb, legjellemzőbb tulajdonságai, milyen értékeket tartunk fontosnak. Figyelünk érzéseinkre, hiszen azok nagyon jellemzőek ránk. Könyvtárosként fontos az empátia, a másik emberre való odafigyelés, a beleérzés képessége. Az empatikus odafigyelés jártasságai elsajátíthatók, fejleszthetők, a tanfolyamon ezt is mint a felhasználókkal való foglalkozáshoz fontos készséget gyakoroljuk. A könyvtárosnak ahhoz, hogy bánni tudjon a felhasználókkal, ismernie kell önmagát, tisztában kell lennie készségeivel, képességeivel. Ugyanez megfordítva is igaz: ahhoz, hogy valaki igazán megismerje önmagát, tudnia kell, hogyan viselkedik mások társaságában, különböző emberi szituációkban.

Az első harminc órán elsajátított tudásra és jártasságra épít a második harminc óra, amely a konfliktuskezelés gyakorlatban történő alkalmazását, ill. a csoportban való tapasztalatszerzést állítja a középpontba. A könyvtáros ebben az esetben segítő személyként szerepel. Feladata, hogy tudjon magára is figyelni, miközben a felhasználót segíti problémái, kérdései megoldásában. A tanfolyamon azt vizsgáljuk, meddig terjed a könyvtáros segítő felelőssége, miben áll a könyvtáros tanácsadó szerepe. Gyakorlatok segítik a különböző viselkedési stílusok felismerését úgy a felhasználó, mint a könyvtáros szerepében. A konfliktusok sokszor a különböző igények és szükségletek összeütközéséből adódnak, ezért ennek megismerése is a képzés feladata. A legtöbb konfliktust az értékrendi eltérések okozzák: a könyvtárakban valóban igen

különböző értékrendű felhasználók fordulnak meg, és ez elég nehéz feladatot ró a könyvtárosokra, akiknek maguknak is megvan a saját értékrendjük. Sok esetben ezek az értékrendi eltérések jelentik a konfliktusok alapját, ezért fontos, hogy mindenki tisztában legyen ennek okaival, saját gyökereivel, hagyományaival. Az értékek az emberi cselekvés útjelzői, felismerésük és megválasztásuk legszemélyesebb döntésünk. A tanfolyamon ezért időt szánunk értékeink számbavételére, felállítjuk saját magunk és a csoport értékrendjét.

A tanfolyamokon nem hagyományos oktatás zajlik, a résztvevők tapasztalataira építünk. A képzés tréning jellegű, és a csoportdinamikára alapoz. A résztvevők helyzetgyakorlatokkal, kis- és nagycsoportban végzett munkával sajátítják el az „ismereteket”. A tanfolyamok eredményeinek bemutatására a hallgatókat tudjuk segítségül hívni, hiszen a csoportok résztvevői minden tanfolyamunk végén kitöltenek egy tanfolyam-értékelő kérdőívet. Büszkéek vagyunk rá, hogy mindazok, akik eddig részt vettek már tanfolyamainkon, kivétel nélkül pozitív visszajelzéseket adtak.

Az első tanfolyamon leszűrt egyik legfontosabb tanulásgként a hallgatók megfogalmazták: a részvétel hozzásegítette őket ahhoz, hogy tisztább képet kapjanak magukról, érzéseikről, s merjenek önmaguk lenni. Nagyon fontos tehát, hogy több időt szánjunk magunkra. Ha ugyanis tudunk magunkra figyelni, az végül másoknak is javára szolgál majd. Mások problémáinak megismerése segít a sajátjaink objektív megítélésében. Tudatosul, hogy problémáinkkal nem vagyunk egyedül, s az is, hogy tudunk, képesek vagyunk változtatni. A hallgatók megállapították, hogy az életben való helytálláshoz is elengedhetetlenül fontos a helyes önismeretre alapozott önbizalom.

A képzés módszerét a résztvevők jónak, követhetőnek ítélték, emberközpontúnak tartották, élvezték, hogy módszereiben eltér a szabványos „iskolai” képzéstől. Többen először vettek részt

tréningen, mégis hamar megbarátkoztak vele, hatékonyak, gyakorlatiasnak és lendületesnek tartották. Megfelelőnek ítélték a különböző módszerek és technikák gyakori váltogatását. Véleményük szerint átgondolt, tapasztalatokon alapuló, lendületes, „üres járatok” nélküli volt a tanfolyam. A türelmes, barátságos, elfogadó és biztató légkör lehetőséget kínált a zárkózottabb hallgatók megnyílására is. A tanfolyammal kapcsolatos érzéseik megfogalmazásánál sokan jelezték, hogy jól érezték magukat, feloldódtak, kikapcsolódtak, feltöltődtek. Eredményként könyvelték el, hogy új emberekkel ismerkedhettek meg, s észrevétlenül maguk is megváltoztak. Több hallgató utalt a gyakoribb és rendszeres találkozás igényére, sőt: többen javasolták a tanfolyam bentlakásos formájának kialakítását.

Különösen megtisztelő számunkra, hogy az I. tanfolyam hatékonyságáról egy munkahelyi vezető – írásban külön megkeresve a tanfolyam vezetőit – is elismeréssel szólt. A legelső között küldte el egyik munkatársát, bár ahogy írta „elégé szkeptikus voltam a néhány tíz órás tréning várható eredményessége felől, nem igazán bíztam benne, hogy valamiféle sikert hoz, de gondoltam az sem rossz, ha emberek közé megy, kimozdul egy kicsit.” A tanfolyam végeztével a kollégánő „kivirult, szemmel láthatóan jobban érzi magát, sőt olvasók közötti konfliktus megoldásában kulcsszerepet játszott. Így a tréninghez gratulálok, indítását és a részvételi lehetőséget megköszönöm, ha lesz folytatása, arra is elküldjük a kollégánőt.”³⁰ A levél megerősített minket abban, hogy tanfolyamunk hiánypótló és fontos a könyvtárosok számára.

A második, konfliktuskezelő részre már oldottabban, kevesebb szorongással érkeztek a hallgatók, hiszen már egymást is, és a csoportvezetőket is ismerősként üdvözölhették; a tanfolyam légköre, módszere sem volt már idegen, sőt: kevésnek ítélték a tanfolyam harmincórás időtartamát. Azt is megfogalmazták, hogy hasznos lenne, ha minden kollégájuk részt venne ezeken a

képzéseken, mert ez segítene munkahelyi konfliktusaik megoldásában.

Mindezeket tapasztalva fogalmazódott meg bennünk a folytatás: a *Csapatépítés a könyvtárban* elnevezésű tanfolyam gondolata. Az akkreditációs, engedélyeztetési folyamat során a program vizsgálatát végző szakértőktől azt a tanácsot kaptuk, hogy dolgozzuk ki a tanfolyam két megvalósítási módját: egyrészt tartsunk továbbra is vegyes csoportoknak képzést a Könyvtári Intézetben (a csoportok tagjai továbbadhatják megszerzett tapasztalataikat, a tanfolyam elvégzése után segíthetik a szemléletváltást saját munkahelyükön); másrészt helyezzük ki tanfolyamunkat egy-egy külső helyszínre, ahol egy adott munkaközösség tagjai végezhetik el a képzést (a tanfolyam így elérheti alapvető célját: az együtt dolgozó emberek a közös cél érdekében együtt gondolkodó, közösséget alkotó csapattá válhatnak).

A teljes körű minőségirányítás működéséhez a személyek részéről a szervezet céljaival való azonosulás, az elkötelezettség, elköteleződés szükséges. A szervezet alapvető érdeke, hogy az embereket a munkavégzés szempontjából motiváltá tegye. Ugyanakkor az egyén érdeke is, hogy motiváltta váljon; kívánatos, hogy szívesen és örömmel tegye mindazt, amit tesz. A továbbképző tanfolyam célkitűzése az lett, hogy kialakuljon a felelősségérzet, erősödjön az elkötelezettség az intézmény felé. Közös érdek, hogy az emberek közötti kapcsolódási pontokat megtaláljuk a szervezet hatékonyságának fokozása érdekében. A tanfolyam megfogalmazott céljai között szerepelt még, hogy a munkatársak megismerjék az együttműködés lehetőségeit és korlátait; felszabadítsuk az emberekben meglévő alkotókedvet. Célul tűztük ki, hogy az intézményben elfogadják azokat az értékeket – nyílt kommunikáció, konszenzuson alapuló döntéshozatal, kreatív konfliktuskezelés –, amelyek elengedhetetlenek a hatékony működés érdekében. Tanfolyamunk akkreditációs engedélye egészen friss: 2006-ban szereztük meg, majd nem sokkal

ezután magát a tanfolyamot három alkalommal meg is szerveztük. Csíkszeredán jártunk először, ott számolhattunk azzal a „helyzeti előnyvel”, hogy két évvel ezelőtt már megismertük a résztvevők nagy részét, hiszen akkor egy hetet töltöttünk el együtt a két mentálhigiénés tanfolyam keretében. A másik két helyszínre az intézményvezetőktől kaptunk meghívást. Ezekben az esetekben számolnunk kellett a résztvevők ellenállásával is: többen nem önszántukból, hanem kényszerből vettek részt a tanfolyamon. A tanfolyam elején megfogalmazták ellenérzéseiket, félelmeiket, de erre szükség volt, hiszen ilyen módon letéve a terheket, nyitottabban vehettek részt a további órákon. Azokon a helyeken, ahol a vezető is részt vett a tanfolyamon, bizonyos szempontból nehezebb volt az őszinte légkör kialakítása, de a cél: a csapatszellem megvalósulása érdekében szükség volt rá. Elismerést érdemel az a vezető, aki felvállalja ezt a szembesítést, aki szembe mer nézni a kritikákkal, és hajlandó meghallani munkatársai javaslatait.

Bár sokan félttek, szorongtak a tanfolyamon való részvételtől, a befejezéskor mégis felszabadító érzésekről számoltak be, nagyon jónak tartották, hogy meg tudtak nyílni egymás előtt, ki tudták mondani problémáikat. Úgy vélték, hogy a tanfolyam jobban összekovácsolta a munkatársakat. Fontos volt a résztvevők számára, hogy egymás új, eddig titokban maradt oldalát, jellemét is megismerhették. A képzés módszerében hasznosnak tartották, hogy gyakorlatokon keresztül sajátíthatták el az elméleti anyagot, amely könnyedsége miatt szinte észrevétlen, de nagyon hasznos tanulságokhoz vezetett. A résztvevők rájöttek: a játékokból sokat lehet tanulni napi életünkről – de ugyanezek a játékok segítettek hozzá mindenkit a lazításhoz is.

III. Zárszó helyett...

A Könyvtári Intézet az első hétéves ciklus idején alaposan igyekezett kivenni a részét a rendeletileg meghatározott továbbképzésből. Nem szeret-

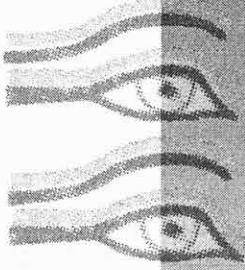
nénk túlzó dicsekvésként azt állítani: a könyvtárosok felnőttképzésében képzőhelyként a munka „oroszlánrészét” mi végeztük el, de a széles körű érdeklődést tapasztalva, tanfolyamaink őszi és tavaszi féléveinek egymás után sorakozó listáját és a résztvevői létszámokat látva biztosak vagyunk benne, hogy megalapozott teljesítményt nyújtottunk. E teljesítmény részletes értékelését – az eddigi pozitív visszajelzéseket megköszönve – természetesen a könyvtáros társadalomra bízunk és hiszünk benne, hogy a többi képzőhely és az akkreditációt irányító szakbizottság tapasztalataival is megismerkedhetünk a könyvtáros szaksajtó hasábjain. Így talán nemcsak a következő képzési ciklust szabályozó előírások összeállításához nyújthatunk némi segítséget, de jóleső érzéssel vehetjük azt is tudomásul, hogy részesei voltunk, vagyunk a könyvtárosok számára annyira fontos egész életen át tartó tanulási folyamatának.

Jegyzet

1. „Az e törvény hatálya alá tartozó intézményekben foglalkoztatott szakemberek hét évente szervezett képzésben vesznek részt. A szervezett képzésnek minősülő képzési formák körét, a képzés alóli mentesítések lehetőségét a miniszter rendeletben szabályozza.” Ld. 1997. évi CXL. törvény, 94. § (4) bek. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV
2. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0000001.NKM
3. [http://www.ki.oszk.hu/107/page.php?42\[2007. 04. 03.\]](http://www.ki.oszk.hu/107/page.php?42[2007. 04. 03.])
4. A Szakbizottságot az 1/2000. NKÖM rendelet 6. § (4) bek. alapján hozta létre az ágazati irányítás. A 7 fős testület feladata a szakmai továbbképzési programok minősítése, akkreditációja, indításának engedélyezése. Működésének első tapasztalatairól ld.: Barátné Hajdu Ágnes: A Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság eddigi tevékenysége és feladatai. In Könyvtári Levelező/lap, 2001. 5. p. 6-9.
5. A „Könyvtáros életpálya vonzóbbá tétele” stratégiai munkabizottság feladatterve, 2.2.3 pont. http://www.ki.oszk.hu/107/e107_files/public/content/file/strategia/102_bartosstrat.rtf [2007. 04. 03.]
6. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0100101.TV és http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0100048.OM

7. 2001. évi C1. tv. a felnőttképzésről, 2. rész, 9. § (2) bek. Nem véletlen tehát, hogy a könyvtárosok levelezőlistájára feltett tanfolyami felhívásaink mindig így kezdődnek: „A Könyvtári Intézet (FMK nyilvántartási szám: 01-0258-04) meghirdeti...”
8. 48/2001. (XII. 29.) OM rendelet a felnőttképzést folytató intézmények nyilvántartásba vételének részletes szabályairól, 11. § (2) bek.
9. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0400024.FMM
10. <http://www.ki.oszk.hu/107/page.php?45> [2007. 04. 03.]
11. A lista mindig az OKM honlapján szerepel, honlapunk tanfolyami oldaláról ennek linkjére kattintva érhető el a táblázat. A jelenleg aktuális (2007. január) lista pdf formátumban: <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1503&articleID=7535&ctag=articlist&iid=1>
12. A sorozat tagjait részletesen ld.: <http://www.ki.oszk.hu/107/page.php?61> [2007. 04. 03.] A sorozat terveit Csapó Edit, az Oktatási osztály akkori vezetője állította össze; megvalósulását pedig Bartos Éva, az Intézet igazgatója menedzseli – a kezdetektől fogva – napjainkban is.
13. Előkelő helyet foglalunk el a képzőintézmények rangsorában akkor is, ha az OKM honlapján közzétett táblázatban (ld. 11. jegyzet) összevetjük az egyes intézmények által akkreditált képzési programok darabszámát.
14. A táblázat adatait tanfolyami adminisztrációkat vezető kolléganőnk, Szabó Lászlóné gyűjtötte össze. A tanfolyamok felsorolásának sorrendjét a megvalósulás adott éven belüli – itt fel nem tüntetett – időpontja adja.
15. A program a Goethe Intézettel kötött együttműködés keretében valósul meg. A könyvtárosok nyelvtudásának erősítését szolgáló akkreditációs programunk folytatódik: 2006 novemberében a British Councillel együttműködve benyújtottuk a Szakbizottsághoz az Angol szaknyelvi tanfolyam programjának engedélykérelmét, 2007-ben pedig a francia változat érdekében tárgyalásokat kezdünk a Francia Intézettel.
16. Az adatlapokat ld. http://www.okm.gov.hu/letolt/kultura/kozgyujt/konyvtarszakma_alapitas.rf; http://www.okm.gov.hu/letolt/kultura/kozgyujt/konyvtarszakma_inditas.rf
17. Ld. Barátné, 2001. p. 8.
18. 277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet a pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben részt vevők juttatásairól és kedvezményeiről http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700277.KOR
19. Legutóbb: Tájékoztató a muzeális intézmények, a könyvtári, a közművelődési, a levéltári intézmények fenntartói és igazgatói számára „A kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról szóló 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet” végrehajtásához. Összeáll. és szerk. Csapó Edit. Bp., OSZK, 2006. 70 p.
20. Sajnos, a tanulmány összeállítása idején arról nem rendelkezünk adatokkal, hogy az első hétéves ciklus idején összesen hány könyvtárost érintett a továbbképzési kötelezettség, pedig szívesen mutatnánk ki, hogy a Könyvtári Intézetben továbbképzett hallgatók száma százalékos arányban hogyan viszonyul a teljes létszámhoz.
21. Az elszámolás is igen szigorú rendben történik, a 2006-os évre vonatkozó teendőket ld. Csapó Edit-Gertner László: Ez az év lesz a végső...? (A kulturális szakemberek szervezett továbbképzéséről.) In Könyvtári Levelező/lap, 2006. 9. p. 7-8.
22. 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet 10. § (3) bek.
23. 12/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet 5. §
24. Annál is inkább, mivel a Bolognai folyamathoz évekkel ezelőtt csatlakozott magyar felsőoktatás is így méri a képzés teljesítését. Ld. 2005. évi törvény a felsőoktatásról 32. §. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0500139.TV
25. Még akkor is így gondoljuk, ha azt azért leszögezzük: az Intézet tanfolyamain mindig a legnépszerűbb hallgatók közé tartoztak az OSZK villany- és liftszerelői, pénzügyi referensei...
26. Természetesen csak azokat a tanfolyamokat választottuk ki bemutatásra és elemzésre, amelyek tapasztalatai általánosítható következtetésekre adtak lehetőséget, ill. amelyek népszerűségük okán a tapasztalatok mennyiségében és minőségében „hoztak sokat a konyhára”. A tapasztalatok összegyűjtésében oktatásszervezőink közül Payer Barbara és Fejős László volt segítségünkre.
27. Ld. pl. PULMAN Digitális útmutató. Könyvtári szolgáltatások a felnőttképzés elősegítésére. <http://www.ki.oszk.hu/old/pulman> [2007. 04. 03.]
28. 2001. évi C1. törvény a felnőttképzésről, 17. §
29. Vö. Rogers, Carl: Valakivé válni. A személyiség születése. Bp., Edge 2000., 2003. p. 518.
30. A levélből vett idézeteket – nevének említése nélkül – a szerző beleegyezésével közöljük.

A könyvtári terület 2003 és 2007 közötti stratégiai céljai sorában fontos szerepet tölt be a könyvtáros életpálya vonzóbbá tétele. A megvalósításán munkálkodó bizottság a következőképpen fogalmazta meg küldetésnyilatkozatát:

„A könyvtárosnak, az információmenedzsernek egyrészt rendelkeznie kell a legújabb szakmai ismeretekkel, amennyiben a dokumentum- és információszolgáltatás bármely területe a feladata, és az ismeretek mellett olyan speciális tudással is, amely empatikussá teszi a hátrányos helyzetű könyvtárhasználókkal történő foglalkozásra, amennyiben ez a feladata. A képzésnek meg kell újulnia, hogy a várt igényeknek megfeleljen. A felkészült könyvtárosokra – a bérezést is magába foglaló – megfelelő előmenetel vár a könyvtárakban”¹.

A stratégiai bizottság munkatervének egyik pontjában, a könyvtáros pályára való felkészülés témakörében elengedhetetlenül fontosnak tartotta a könyvtárosképzés egész (alap- és továbbképzés, iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli) rendszerére vonatkozóan a képzés során előírt könyvtári gyakorlat többszemponútú (képzőintézmények, gyakorlóléhelyek, gyakorlatvezetők stb.) vizsgálatát. A bizottság elképzelése szerint a lezajlott vizsgálatok eredményei alapján – és a pedagógusképzés gyakorlótanári tapasztalatainak felhasználásával – lehetőség nyílik majd a bolognai folyamat kihívásainak megfelelő, az elméleti képzést szervesen kiegészítő könyvtári gyakorlat, a gyakorló könyvtárak és a könyvtári gyakorlatvezetők (mentorok, tutorok) új típusú működési rendjének kialakítására. A vizsgálat eredményessége érdekében első lépésként a stratégiai bizottság a Könyvtári Intézetet bízta meg egy, a felsőoktatás könyvtárosképző tanszékeinek körében végzendő felmérés elkészítésével és értékelésével. 2006 tavaszán kérdőíves formában megtörtént a felmérés, a kérdőívek kiértékelése folyik (az értékelést tartalmazó tanulmányt a Könyvtári Figyelő valamelyik következő számában bemutatjuk). A kérdőívek kitöltésének és visszaküldésének idején készült el az Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatica Intézet Informatika Tanszék munkatársa, *Czeplédi László* öt évre visszatekintő elemzése a tanszék hallgatóinak könyvtári gyakorlatáról.

Hangodi Ágnes
bizottsági tag